

Mujo Begić, *Nastanak i djelovanje Autonomne pokrajine Zapadna Bosna*, Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2021. 613 str., ISBN 978-9958-028-36-6.

“Gora od smrti je izdaja. Vidite, mogao bih zamisliti smrt, ali nisam mogao zamisliti izdaju.” (Malcolm X)

Upravo u najtežem periodu novije bosanskohercegovačke historije, i to na prostoru gdje je bošnjački narod činio apsolutnu većinu stanovništva, organizirana grupacija izdajnika domovine i vlastitog naroda, a po ugledu na izvršioce agresije, proglašava tvorevinu koja će biti u službi unutrašnjeg razbijanja vojne i političke moći naroda i države, koji su upravo u tom periodu bili osuđeni na borbu za biološki opstanak. O tom fenomenu, pojavi koja će i u budućnosti kriti niz tajni o agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu u procesu raspada Jugoslavije, govori knjiga *Nastanak i djelovanje Autonomne pokrajine Zapadna Bosna* autora dr. Muje Begića.

U pet poglavlja, a uz uvodna i zaključna razmatranja, Begić hronološki opisuje zbivanja u Cazinskoj krajini od prvih parlamentarnih izbora 1990. do završnih vojnih operacija, u drugoj polovini 1995. godine.

U prvome poglavlju (str. 13-56) autor opisuje politička zbivanja pred agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu, s posebnim osvrtom na vojne pripreme za njenu realizaciju u Bosanskoj krajini, regiji koja je srpskoj politici bila od strateškog značaja kao prostor koji je vojnim osvajanjima, a nakon razdvajanja srpskog od drugih dvaju naroda (prvi strateški cilj Srpske republike BiH), trebao biti povezan sa Semberijom (drugi strateški cilj). Ti ciljevi mogli su biti ostvareni isključivo masovnim ratnim zločinima nad Bošnjacima i Hrvatima.

U jeku agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, nakon što su nad Bošnjacima i Hrvatima Bosanske krajine, posebno u dolini rijeke Sane (Prijedor, Sanski Most i Ključ) počinjeni najbrutalniji zločini nad, prema dosadašnjim rezultatima istraživanja, oko 4.500 ubijenih i nakon progona preko 80.000 Bošnjaka i Hrvata

iz navedenih triju općina, u drugom dijelu sjeverozapadne Bosne – jednostranom odlukom dotadašnjeg člana bosanskohercegovačkog Predsjedništva Fikreta Abdića i njegovih pristalica i bez saglasnosti političkog i vojnog vrha Republike Bosne i Hercegovine – proglašena je u Velikoj Kladuši Autonomna pokrajina Zapadna Bosna (APZB). Korijen proglašenja APZB-a i njenog djelovanja protiv bosanskohercegovačkih republičkih vlasti, Begić, pozivajući se i na druge autore, vidi u ranijem utjecaju jugoslavenske Kontraobavještajne službe (KOS) i Jugoslavenske narodne armije (JNA) na preduzeće Agrokomerc, na čijem je čelu od osnivanja bio Fikret Abdić. O odnosu beogradske vlasti prema Abdiću, autor donosi svjedočenja izvšilaca tog zadatka. Kao njihov prijašnji “igrač”, Abdić je bio pouzdan oslonac velikosrpskoj politici da izazivanjem sukoba unutar bošnjačkog naroda olakša razbijanje Bosne i Hercegovine. No, istu korist, kao i Beograd, u vidu autonomije vidio je i zvanični Zagreb, na čelu s hrvatskim predsjednikom Franjom Tuđmanom. I njemu je pojava Abdićeve autonomije dobrodošla jer mu je Cazinska krajina bila, odmah nakon Hercegovine, bila drugi strateški značajan prostor za teritorijalno širenje Hrvatske. Tu ideju Tuđman je mogao realizirati podrškom i pomoći koju je pružao APZB-u. Dakle, APZB je bio interesno područje i Beograda i Zagreba, o čemu autor govori u drugom poglavlju (str. 57–200).

U trećem poglavlju (str. 201–346), Begić potkrepljuje svoje stavove o APZB-u kao “beogradskom projektu” opisujući vojna djelovanja APZB-a protiv jedinica 5. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine (ARBiH) a u saradnji s Vojskom Jugoslavije (VJ), Vojskom Republike srpske (VRS), Srpskom vojskom Krajine (SVK), ali i njihov zajednički poraz u zadivljujućoj vojnoj operaciji “Tigar-sloboda ‘94” pripadnika 5. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine i samim time, pad APZB-a 1994. godine, što je za posljedicu imalo i masovni bijeg pristalica APZB-a na područje njima prijateljske Republike srpske krajine (RSK). Do tada, APZB je, između ostalog, bio i prostor za organiziranje prometa i ljudi, što je dužnosnicima ove samoproglashene pokrajine služilo za enormno bogaćenje.

U četvrtom poglavlju (str. 347–518) autor govori o posljednjoj godini zbivanja na prostoru Velike Kladuše i dijela općine Cazin, odnosno na području koje je obuhvatalo teritorij samoproglashenog APZB-a. Ideja autonomije pretvorena je u ideju o stvaranju Republike ZB pa su njene vojne jedinice (Narodna odbrana) uz pojačanu saradnju sa VJ, VRS-om i RSK-om napale oslobođeno područje Bihaćkog okruga. Posljednji dio ovog poglavlja posvećen je navedenoj vojnoj saradnji, vojnim operacijama kao što su “Mač-1” ili “Pauk” posljednjih mjeseci sukoba na području ZB-a, presudnim bitkama i konačnom krahu ideje o autonomiji.

Peto poglavlje posvećeno je logorima i drugim mjestima nezakonitih zatočenja na području APZB-a. Autor iznosi najznačajnije podatke o nekoliko takvih mjesta pozivajući se na izjave svjedoka, tačnije zatočenika Drmaljeva, Dubrava, Nepeka,

Dolova, Ponikvi, Vojnog zatvora, Dispanzera i ostalih mjesta zatočenja pod kontrolom vojnih i policijskih struktura APZB-a. U njima su počinjena ubistva, ranjavanja, maltretiranja, fizička i psihička zlostavljanja i premlaćivanja civila i ratnih zarobljenika koji nisu podržavali secesionističku politiku Fikreta Abdića.

Knjiga *Nastanak i djelovanje Autonomne pokrajine Zapadna Bosna* predstavlja jedno od naučnih djela koja su neizostavna u proučavanju zbivanja na području Bosanske krajine tokom agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Uz korištenje izvora iz nekoliko arhiva i ukupno 73 knjige, autor je dao opis jednog od nerazjašnjenih fenomena tokom raspada Jugoslavije, zaključujući da je “najteže to što je jedna secesionistička i pogubna politika djelimično uništila povjerenje, pokidala rodbinske i komšijske veze i ostavila trajni pečat na ovim prostorima”.

Jasmin Medić